

Politieke onvrede: wat we kunnen leren door met burgers te praten

Margit van Wessel

SAMENVATTING VAN

Van Wessel, Margit (2010). What we Can Learn from Asking the People. *Parliamentary Affairs*, 63 (3), 504-523.

Bestaand onderzoek naar politieke onvrede richt zich vaak op 'factoren' eerder dan op burgers als 'actoren' die een eigen perspectief hebben op hun relaties met politieke actoren en instituties. Hierdoor blijven de inzichten die deze perspectieven kunnen bieden buiten bereik. We weten niet hoe burgers politieke realiteiten interpreteren, en ook niet hoe voor hen die realiteiten botsen met de normen die zij hanteren ten aanzien van politiek. Dit artikel biedt een bijdrage aan het debat over politieke onvrede, in de vorm van de introductie van een alternatieve, interpretatieve benadering van de studie van politieke onvrede, en de presentatie van de resultaten van een exploratief onderzoek waarin deze benadering werd toegepast. Voor dit onderzoek werden 20 burgers geïnterviewd die aan de hand van een vooraf gehouden survey geïdentificeerd werden als politiek ontevreden. De survey bevatte een aantal stellingen over politiek, ook gebruikt in ander politiek onderzoek in Nederland, zoals het Nationaal Kiesonderzoek. Scores op deze stellingen werden voor dit onderzoek gebruikt als indicator voor politieke onvrede.

Maar hoe dan vervolgens beelden van de werkelijkheid en normen die liggen achter politieke onvrede te onderzoeken? Hiertoe was een open benadering nodig, en er kon daarom niet uitgegaan worden van hypothesen. Bovendien zijn burgers geen politieke wetenschappers van wie we kunnen verwachten dat zij hun werkelijkheid en normen in abstracte termen en theorieën vatten. Het werk van de Canadese politiek filosoof Charles Taylor (2004) bood een oplossing voor deze methodologische uitdaging. Taylor stelt dat 'gewone' burgers dan wel niet theoretisch denken, maar wel degelijk ideeën hebben over de politieke werkelijkheid, en normen ten aanzien daarvan hanteren. Hij noemt dit 'de sociale verbeelding'. Taylor ziet de sociale verbeelding als de manieren waarop mensen zich hun sociale bestaan voorstellen; hoe hun relaties met anderen eruit zien, de praktijken die daarbij horen, de verwachtingen die wij van elkaar kunnen hebben, en de dieperliggende noties en beelden die hier aan ten grondslag liggen. Deze verbeelding kan niet beschouwd worden als theorie: de manier waarop mensen hun sociale bestaan voorstellen

wordt veelal niet uitgedrukt in theoretische termen, maar gedragen in beelden en verhalen. De sociale verbeelding is dan ook niet iets van elites, maar van iedereen in een samenleving. Het is een gedeeld begrip dat gedeelde praktijken mogelijk maakt en legitimeert, maar deze ook kan delegitimeren: gewone burgers kunnen vaststellen dat iets dat gebeurt niet deugt, en waarom dit zo is. Dit gedeeld begrip is dus zowel feitelijk als normatief.

Het veldwerk voor dit onderzoek nam deze benadering als uitgangspunt en richtte zich op praktijken. De analyse was gericht op het zoeken naar patronen van gedeeld begrip. Tijdens de interviews werden respondenten aangemoedigd om politieke praktijken (agendasetting, leiderschap, vertegenwoordiging, responsiviteit, accountability, prestatie en inclusie) te beschrijven en te evalueren. De verhalen die zij vertelden maakten het mogelijk om praktijken waarover respondenten ontevreden waren te identificeren en te beschrijven, en ook om de normen ten aanzien van deze praktijken te leren kennen. Daarmee konden beelden van morele orde – idealen vanuit dewelke respondenten politiek benaderden – blootgelegd worden.

De analyse maakte duidelijk dat respondenten politiek benaderden in termen van beleidsconsequenties. Deze identificeerden en evalueerden zij als ondemocratisch door hun botsing met als maatschappelijk breed gedeeld veronderstelde doelen en 'gezond verstand'. Institutionele politiek werd hierbij door hen grotendeels genegeerd. Beleid werd daarbij ervaren

als opgelegd vanuit een andere wereld, de wereld van burgers berekend door de gedwongen ervaring van de uitkomsten ervan. We zien hier analogieën met de theorie van Habermas van communicatieve actie, en dan meer specifiek de ideeën over de kolonisatie van de leefwereld door de systeemwereld.

Politiek werkte wat respondenten betreft vanuit rationaliteiten (concepties van problemen, doelen, strategieën) die ongekend dan wel illegitiem bleven. Zij kregen hun betekenis, in negatieve zin, in de botsing tussen rationaliteiten van de leefwereld die erdoor gekoloniseerd wordt. Respondenten hanteerden hierbij een politiek-leefwereldoppositie, waarbij voor hen vanzelfsprekend was dat verbetering van de democratie vraagt om een oriëntatie op de leefwereld van burgers als het uitgangspunt voor een democratische politiek. Respondenten presenteerden drie verschillende wijzen waarop politieke rationaliteit wat hen betreft faalt. Politieke rationaliteit sluit zwak aan bij maatschappelijke realiteiten; politiek negeert de kennis van burgers; en politiek handelt tegen de wil van het volk. Ten aanzien van al deze drie vormen van falen droegen respondenten alternatieven aan. Zij namen dus politieke standpunten in. Tegelijkertijd vonden zij geen verbinding tussen hun standpunten en de institutionele politiek. Hun eigen perspectieven in termen van gezond verstand formulerend, voelden zij zich verbonden met anderen die hun leefwereld deelden, maar alleenstaand ten aanzien van de politiek. 'Politiek' werd daarmee iets dat in termen van oppositie met de leefwereld te begrijpen

valt, en respondenten interpreteerden en evalueerden politiek dan ook in het licht van die leefwereld.

Om zich een beeld te vormen van politieke realiteit en morele orde over politiek was het voor deze burgers niet nodig om zich te verhouden met de complexiteit van institutionele politiek. Terwijl deze voor hen weinig betekenis had, bleven zij hierdoor niet zonder betekenisvolle oriëntatiepunten. De leefwereld was voor hen een belangrijk uitgangspunt voor het beschrijven en evalueren van politiek. In die zin benaderden respondenten de politiek met zelfvertrouwen. Maar deze oriëntatie op politiek, die democratie dicht bij huis zoekt, in betekenis en erkenning die direct

ervaarbaar zijn, werd geconfronteerd met een politiek die aan hun standpunten en wensen onvoldoende tegemoet kwam. De oriëntatie van respondenten op de leefwereld was voor hen daarmee zowel oplossing als probleem. De leefwereld bood betekenis en oriëntatie, maar respondenten ervoeren tegelijkertijd de betekenisloosheid ervan voor de politiek die wat hen betrof aan de leefwereld voorbijging.

Bibliografie

- Taylor, C. (2004) *Modern Social Imaginaries*. Durham and London: Duke University Press.